

От интегрална екология към екологичен грях: социалното учение на папа Франциск от “Laudato si” (2015) до Синода за Амазония (2019)

Ива Манова

Институт по философия и Социология при БАН

iva.manova@gmail.com

Резюме: Статията разглежда грижата за земята и призивите към осъзнаване тежестта на екологичната криза като основни елементи в мисията на папа Франциск от началото на понтификата му. Екологичното учение на Франциск, което е част от социалното му учение, се анализира в два аспекта. Първо, търси се отговор на въпроса как се е формирал начинът на мислене на папа Берголио, кои са били големите интелектуални влияния, които е получил. Проследява се връзката на учението му с духовната традиция на Йезуитския орден и с южноамериканската традиция в теологията. Второ, като пример за отзвук, който намира учението, изложено в екоенцикликата “Laudato si”, се вземат Синодът за Амазония, проведен неотдавна в Рим, и документите, публикувани от Отците, участвали в него.

Ключови думи: интегрална екология, социално учение на Католическата църква, Laudato si’, Синод за Амазония, теология на народа, екологичен грях.

1. Увод: Синода за Амазония

От 6 до 27 октомври 2019 г. в Рим се проведе Синод за Амазония – Специална асамблея на Синода на епископите под надслов “Амазония: Нови пътища за Църквата и за една интегрална екология” [1]. Подготовката на събранието започва още през 2016 г., а провеждането му – сякаш в потвърждение на неговата навременност – съвпада с годината, в която са регистрирани рекорден брой горски пожари в района на Амазония и площта на унищожените от стихията територии е по-голяма от когато и да било.

Свикването на събора не е предизвикано само от остротата, с която екологичните проблеми се поставят в Амазония, а и от проблемите – социални, културни и морални, с които се сблъсква коренното население на тези обширни и рядко населени територии. Изчезването на биологични видове в района върви успоредно с изчезването на цели народи с техните култури, езици и обичаи. Коренното население на Амазония, което все още следва традиционния начин на живот (смята се, че днес то наброява са между 2 и 2,5 млн души), се е адаптирало към условията в дъждовните гори, живее в хармония с природата, запазило е здрава връзката си с нея. Новите пътища за евангелизация, пише в Предварителния документ на Синода, трябва да се прокарат в диалог с тези народи, с техните познания и с опита им в грижата за земята, водата и горите [2].

Формулировката на надслова на Синода за Амазония препраща директно към социалното учение на Католическата църква и приноса на папа Франциск към него. Понятието “интегрална екология” е ново за социалното учение и е въведено от папа Франциск в енцикликата “*Laudato si*”, публикувана през 2015 г. Ето какво се казва в предварителния Документ на Синода по въпроса за интегралната екология:

“Интегралната екология е нещо повече просто от връзката между социалната и екологичната сфера. Обхваща също и необходимостта да се подпомага хармонията на лично, социално и екологично ниво, за която е нужно да се осъществи обръщане – лично, социално и екологично (cf. LS 210, 216). Следователно интегралната екология ни призовава към интегрално обръщане. [...] Само когато осъзнаем как стилът ни на живот и начинът ни да произвеждаме, търгуваме, консумираме и изхвърляме влияят на живота на околната среда и обществата ни, ще можем да предприемем интегрална смяна на курса.

Смяната на курса или интегралното обръщане не се изчерпва с индивидуалното обръщане, конверсия. Дълбоката душевна промяна, която се проявява в индивидуалното поведение, е също толкова нужна, колкото структурната промяна, която се проявява в социалното поведение, законите и съответните икономически програми. Евангелизацията може много да подпомогне радикалната промяна, която Амазония и планетата изискват, преди всичко благодарение на дълбокото проникване на Св. Дух в природата и в сърцата на хората и народите.” (DP 2019, 9) [3]

Неслучайно Синодът за Амазония е определян като първия сериозен опит за прилагане на практика на учението за интегралната екология, изложено от папа Франциск в “*Laudato si*”. По думите на монс. Мариано Монтемайор, апостолически нунций в Колумбия, Синодът е “първото конкретно приложение [на енцикликата] в една географска област, една специална област, която очаква отговори” (Colombia: il nunzio Montemayor, 2020).

2. “*Laudato si*” и Франциск от Асизи

Като “жанр” енцикликата е окръжно папско послание, което папата отправя до епископите и чрез тях до всички католици. Една енциклика може да е посветена на доктринални, морални, социални въпроси. “*Laudato si*” е социална енциклика. Това означава, че темата в нея е социалната проблематика и в този смисъл тя е част от социалното учение на Католическата Църква. То от своя страна обхваща корпуса от документи, свързани със социалната реалност на модерния свят, официално представени от папата или епископите. Първият документ в този корпус е енцикликата “*Reverentiam*”, публикувана от папа Лъв XIII през 1891 г. От тази дата –1891 г. – може да се каже, че води началото си социалното учение на Католическата църква.

По традиция в заглавия на тези послания се превръщат думите, с които те започват, самите начални думи на текста. Началните думи на енцикликата на папа Франциск са: “*Laudato si, mi’ Signore*” / “Хвала Тебе, мой Господи”. Те са цитат от може би най-известното произведение на Франциск от Асизи – светецът от XIII в., чието име

Берголио избра да носи като папа, от неговата “Песен на творенията” (*Cantico delle creature*). В нея Франциск от Асизи, основателят на Ордена на миноритите, чиито членове нямат право на собственост, смирено благодари на Бога за творенията му, поверени на човека, за да ги ползва и пази. Той нарича слънцето свой брат, а луната – сестра; “сестра” му е и майката земя. Като “брат” или “сестра” са определени също такива, както ги наричаме днес, “природни богатства” като водата и огъня, вятъра и облаците. Стиховете на Франциск са израз на любовта му към всичко, сътворено от Господа, което служи на нас хората, и чрез което Бог се проявява и разкрива на човека.

В първата си, и засега единствена, “авторска” енциклика [4] папата, избрал да носи името на Франциск от Асизи, започва разсъжденията си с цитат от “Песен на творенията”, в която светецът проповедник на птичките изразява смирението си пред творението: макар и образ Божи, той не стои по-високо, а е равен – защото това означават определенията “брат” и “сестра” – на слънцето и луната, небето и земята, огъня, въздуха и водата, които от своя страна поят, хранят, топят и поддържат всички земни твари. Изборът на папа Франциск да започне посланието си с тези думи е изключително умел, майсторски писателски ход, който попада точно в целта. Резултатът от сполучливия избор е, че се постига следното двойно внушение. Първо, внушава се че загрижеността за земята, нашия общ дом, отдавна е част от традицията, част служението на Църквата. И второ, папа Берголио подсказва, че като приема името на светеца от Асизи, той изрично приема и неговото отношение към земята или природата като към сестра, с която споделяме живота си.

И така, посланието на папа Франциск започва с цитата: “Хвала Тебе, мой Господи, за сестра ни, майката земя, която ни храни и поддържа, която ражда различни плодове, пъстри цветя и треви”. Започва с този цитат и с коментара, че “в този прекрасен химн св. Франциск от Асизи ни напомня, че нашият общ дом е като сестра, с която споделяме живота си, и като красива майка, която разтваря обятията си, за да ни прегърне” (LS, 1) [5]. След този момент на синовно разнежване обаче папа Берголио рязко сменя тона и още във втория параграф формулира проблема, на който е посветена енцикликата: “А сега нашата сестра стана заради вредите, които сме й нанесли с безотговорното си отношение и заради злоупотребите с богатата, с които Бог я е дарил. Мислим се за собственици и господари, на които е позволено да я грабят безжалостно.” И малко след това прави преход към социалната проблематика: “Земята, опустошена и ограбена, е сред най-бедните и изоставени от нас” (LS, 2). Сред най-бедните и изоставени от нас... Всъщност основната мисъл, основната идея, около която е построена енцикликата, е, че екологичните проблеми са пряко свързани с проблема за глобалното неравенство. Трябва да осъзнаем, пише папата, че “същинският екологичен подход винаги се превръща в социален подход; той задължително трябва да интегрира въпросите за справедливостта и дебатите за околната среда, ако иска да чуе стенанията, както на земята, така и на бедняка” (LS, 49).

В енцикликата “*Laudato si*” папа Берголио въвежда редица нови понятия като “екология на околната среда, икономиката и обществото”, “културна екология”, “завет между човечеството и околната среда” и др. Теоретически най-важно тук е понятието

за “интегрална екология”, определена като “визия, която отчита всички аспекти на глобалната криза”, имаща “ясни човешки и социални измерения” (LS, 137).

Формулирането на понятието за интегрална екология, която отчита всички аспекти, включително социални и морални, на екологичната криза, може да се определи като голямата новост в “*Laudato si*”. Тази енциклика поставя началото на нов етап в развитието на социалната мисъл на Католическата църква, защото тя е и изобщо първият документ, изцяло посветен на проблемите, свързани със замърсяването на околната среда, климатичните промени, разумната употреба и справедливото разпределение на природните ресурси и пр. Същевременно, макар и да бележи нов етап в традицията на социалното учение на Църквата, това не става за сметка на приемствеността: тя без съмнение е и продължение на традицията, която я е подготвила.

Бихме могли да обобщим тенденцията в развитието на Католическата социална доктрина от “*Regum novarum*” до “*Laudato si*” като тенденция към нарастване обхвата на социалния ѝ ангажимент, към все по-голямо отваряне към проблемите на различните социални групи: от проблемите на работниците и бедните в индустриалните общества в края на XIX в., към идеята за *общо благо* на членовете на цялото общество през 30-те години на XX в., след това към диалога с представителите на други религии и към гласа на дотогава безмълвната половина от човечеството, т.е. на жителите на бившите европейски колонии, през 60-те години. Следващият етап от развитието на доктрината е по времето на папа Йоан Павел II, когато католическата социална мисъл се насочва към народите от бившия източен блок, и най-сетне стига до момента, в който ангажиментът на Църквата включва и сестра ни майката земя, която също издига своя глас, заедно с гласа на всички бедни и страдащи.

Самият папа Франциск твърди, че в “*Laudato si*” няма нищо, което вече да не се съдържа в католическото социално учение. Ако обаче потърсим по-конкретен отговор на въпросите как се е формирал начинът на мислене на папа Берголио, кои са били големите интелектуални влияния, които е получил, какъв религиозен и културен опит носи със себе си, то търсенето ще ни отведе основно в две посоки: към духовната традиция на Йезуитския орден и към южноамериканската традиция в теологията.

3. Южноамериканските корени на учението на папа Франциск

Образованието, подготовката на Берголио преминава в контекста на Йезуитския орден: общо тринадесет години от 1958 г., когато постъпва като послушник, до 1971 г., когато става пълноправен член на Обществото на Исус. “Учители” (в идеален, духовен смисъл) са му философи и теолози от различни епохи, принадлежащи към Ордена: от самия Игнаций Лойола с неговите “Духовни упражнения” и съоснователя на йезуитската общност Пиер Фавр (канонизиран от папа Франциск на 17 декември 2013 г.) до автори от 20 в. Сред последните се откроява французинът Гастон Фесар (1897–1978), един от първите автори, които правят опит да дадат християнска, религиозна интерпретация на Хегеловата философия. През 1956 г. публикува книгата си

“Диалектиката на Духовните упражнения на Свети Игнаций Лойола”, която оказва много силно влияние върху младия Хорхе Марио Берголио. От Фесар Берголио усвоява модела на диалектичното мислене (модела на синтеза на противоположностите), приложен към теологията (Borghesi 2017, 33). Фесар принадлежи към известната теологическа Школа в Лион, подобно на Анри дьо Любак (1896–1991), теологът с решаващ принос за изработването на доктрината на II Ватикански събор.

Освен авторите представители на Йезуитския орден, другата главна линия на влияние върху възгледите на Берголио е тази на теологията на народа, типично южноамериканско и в частност аржентинско явление. Развива се приблизително по едно и също време със и като алтернатива на теологията на освобождението. Последната намира израз в прочутата едноименната книга (Teología de la liberación: Perspectivas) на перуанския теолог Густаво Гутиерес, публикувана в Лима през 1971 г. В тази книга Гутиерес се пита какво е отношението между спасението, обещано на вярващите християни, и историческия процес на човешко освобождение. Той разработва една революционна есхатология, според която историята на човечеството е път към спасението в религиозен смисъл, към окончателното освобождение, което обаче преминава през изграждането, тук на земята, на истински справедливо общество. Излага аргументи в полза на тезата си, че не е възможно справедливото общество да се “въдвори” чрез еволюция или реформи, поне не и в Южна Америка. То е възможно само в резултат на революция, която доведе до радикална структурна промяна. Според Гутиерес най-важната цел на човешката дейност в историята е “да се изгради справедливо и братско общество, където хората могат да живеят достойно и да бъдат създатели на собствената си съдба”. “Човекът пресъздава самия себе си, отвоювайки свободата си в хода на съществуването и историята си” (Gutiérrez 1988, xiv).

Теологията на народа (teología del pueblo) на свой ред може да се представи, от една страна, като “превод” на аржентинска земя на завоя в мисията и управлението на Църквата след II Ватикански Събор (Borghesi 2017, 69). От друга страна, тя е вариант на теологията на освобождението, от което обаче е отстранено марксисткото разбиране за историята и произтичащия от него политико-религиозен месианизъм, характерен за съчиненията на Гутиерес и съмишлениците му (Borghesi 2017, 71). Теологията на народа запазва някои основни понятия и положения на теологията на освобождението, а именно понятието за предпочитанието към бедните и стремежа към социална справедливост, но изоставя момента на въоръжената борба като път към постигане на справедливостта. Множество теолози и светски мислители внасят своя принос към разработването на теологията на народа, като сред тях преди всичко трябва да се посочат Луисо Хера (1924–2012) и Хуан Карлос Сканоне (1931–2019).

Един от първите официални документи, в които са изложени положения от оформящата се по това време теология на народа, е Декларацията на Аржентинския епископат от Сан Мигел (1969 г.). Автор на част от текстовете в нея споменатият Лучо Хера. Тя включва следните основни положения. 1) Хората са агенти на собствената си история (т.е. те я творят). 2) Не е достатъчно дейността на Църквата да е ориентирана към народа, тя трябва да се ражда, поражда от и сред народа. 3) Църквата заявява

предпочитанието си към бедните – заявява, че те са първата ѝ грижа, но не в смисъл, че подкрепя идеята за класовата борба на бедните срещу представителите на други класи (което е марксисткият възглед, залегнал в теологията на освобождението), а в смисъл, че подкрепя претенцията и амбицията на обикновените хора да бъдат агенти на собствената си история (Ivereigh 2014, 116-117). През 60-те и 70-те години Берголио внимателно следи развитието на аржентинската теология и трайно възприема тези идеи, които споделя и до днес.

Ако Декларацията на Аржентинския епископат от Сан Мигел отразява зората в развитието на теологията на народа, то заключителният Документ на III Генерална конференция на епископите от Латинска Америка и Карибския басейн (CELAM), която се провежда десет години по-късно, през 1979 г., в Пуебла (Мексико), представлява изложение на вече напълно развитата, разработена доктрина [6]. Тук предпочитанието към бедните е потвърдено с допълнението, че то трябва да обхване също и народната, популярната култура. Ако поради близката ѝ връзка с марксизма теологията на освобождението може да се определи като космополитна теория, която впрочем получава отзвук навсякъде по света [7], то теологията на народа съдържа елемент на национализъм: тя се обръща към народната култура и историята на Латинска Америка.

За Хера, Сканоне и съмишлениците им, а също и за Берголио, “народът” (pueblo) съвпада с нацията, т.е. политическото и символно обединение от хора, свързани от обща култура и историческа съдба. Според тях хранители на аржентинската национална идентичност, а също и хранители на вярата в рамките на това обединение, са бедните. Бедните са носители на народното благочестие и са привързани със здрави, солидни връзки към такива аспекти от религиозния живот като поклонничеството, почитанието на светците, участието в процесии и пр., благодарение на които по-добре от всички членове на обществото устояват на изкушенията на секуларизацията (Marzano 2018, 124). Теологията на народа не просто не споделя снизходителното отношение към народните вярвания (често пъти пренебрежително определяни като суеверия), а осъществява пълна смяна на перспективата: признава приноса на народните религиозни практики към католическото богословие, цени ги като извор на християнска мъдрост, като съкровищница на религиозна истина.

Берголио изцяло споделя възгледа за ценността на народното благочестие като културно богатство и като съкровищница на християнска мъдрост и духовност. Вече като папа той пише:

“Виждаме, че различните народи, в чиито култури Евангелието е било прието, се превръщат в активни колективни субекти или носители на евангелизацията. Това е така, защото всеки народ е автор на собствената си култура и творец на собствената си история. [...] Всяка част от Божия народ, превеждайки Божия дар в собствения живот и в съгласие със своя характер, свидетелства за вярата, която е приела, и я обогатява с нови и красноречиви изрази.” (EG, 122)

“В народното благочестие, тъй като то е плод на Евангелието, приспособено към културата, е скрита активна евангелизираща сила, която не бива да подценяваме, защото това би означавало да отричаме действието на Св. Дух. Напротив, призовани

сме да я насърчаваме и подкрепяме, за да задълбочим винаги продължаващия процес на културно приспособяване [inculturazione]. Много можем да научим от проявите на народното благочестие и за онези, които могат да разчитат смисъла им, тези прояви са истинско теологическо измерение [locus theologicus], което изисква нашето внимание, особено в епоха, в която търсим пътища за нова евангелизация” (EG, 126). [8]

И така, свидетели сме на това как за първи път от началото на евангелизацията ѝ през XVI в. Южна Америка вече не е само пространство на рецепция на идеи, създадени извън нея, а е родина на оригинален принос към учението на Католическата църква. Днес епископската катедра в Рим се е превърнала в трибуна, от която този принос се огласява на целия свят. От “отражение” на европейската духовност латиноамериканската Църква все повече се превръща в извор на универсална духовност (Borghesi 2017, 166). Разбира се, това не е станало изведнъж. Още в началото на 80-те години на XX в. се чуват гласове, които разпознават – особено в резултатите от III Генерална конференция на епископите от Латинска Америка и Карибския басейн от 1979 г. – знаците на истински латиноамерикански католически ренесанс. Най-важният сред тези гласове принадлежи на Алберто Метол Фере (1929–2009), уругвайски философ, журналист, и светски теолог. От 1972 до 1992 г. Фере участва в теологическата комисия към Епископската конференция на Латинска Америка и има важна роля за подготовката на Документа от Пуебла от 1972 г. В “Пролог за европейците”, написан за сборника статии “Латиноамериканско католическо възраждане” (Risorgimento Cattolico Latinoamericano), издаден на италиански език през 1983 г., Метол Фере прогнозира, че в началото на новото хилядолетие латиноамериканската Църква ще има решаващо значение за процеса на евангелизация в универсален план. Според него истински новото в южноамериканската Църква, “откритието”, което ще я изведе на гребена на вълната, е важноста, която тя отдава на участието на вярващите (народа) в живота на Църквата: латиноамериканската църква е народна, “популярна” – нещо, което европейската отдавна вече не е (Borghesi 2017, 165–166). Не на последно място лидерската роля на латиноамериканската Църква в десетилетията след II Ватикански събор произтича и от това, че за дълго време тя е единственото обединение от Църкви, което, благодарение на дейността на CELAM, приема и въвежда реформите, одобрени от Събора (La Bella 2018, 38).

4. Критика на “глобализацията на технократичната парадигма”

Последният елемент в този обзор на влиянията върху възгледите на Берголио внася един европейски интелектуалец: Романо Гуардини (1885-1968), който е най-цитираният автор в “Laudato si’”. Гуардини е теолог и философ на религията, един от най-важните католически мислители на XX в. Кардинал Йозеф Ратцингер го познава много добре, автор е на книга за него и продължава да се връща към теориите му и по време на понтификата си [9]. От своя страна Берголио открива Гуардини през 80-те години и всъщност тъкмо на него има намерение да посвети докторската си дисертация. Известно е, че така и не я завършва, но все пак се запознава в дълбочина с мисленето

му. И ето че тези занимания дават плод години по-късно, при изготвянето на “Laudato si”.

Ако “интегрална екология” е едното основно понятие в енцикликата, то другото такова понятие в нея е “технологична парадигма”. Съответстват им две основни теми, които се разгръщат в “Laudato si”: за нуждата от интегрално обръщане и за “глобализацията на технократичната парадигма”. Последното понятие папа Франциск заема от Гуардини, посветил две книги на критика на технократичната парадигма и изследване на отношението между и власт и техника в постмодерното общество: това са “Крайт на Новото време” (Das Ende der Neuzeit) от 1950 и “Властта” (Die Macht) от 1951 г. (Borghesi 2017, 120).

Франциск вижда сериозен проблем в това, че “човечеството възприема технологията и нейното развитие *в съответствие с една хомогенна и едноизмерна парадигма*. Тази парадигма възхвалява идеята за субекта, който, следвайки логични и рационални процедури, напредва прогресивно и налага контрол над външните обекти”. Пак тя налага и идеята за “безграничния или безкраен прогрес”, която, както пише по-нататък папа Берголио “се оказва толкова привлекателна за икономисти, финансисти и технологични експерти. Тя се основава на лъжливото схващане, че съществува безкрайно предлагане на земните блага, което е причина за необузданата експлоатация на планетата” (LS, 106).

Папа Франциск предупреждава, че огромното технологично развитие, което преживяваме, не е съпроводено от развитие на чувството за отговорност, от съответстващо развитие в системата от ценности и в начина, по който взаимодействаме със съвестта си. Цитира Гуардини, според когото “силата никога не е била осмисляна като отговорност на избора, който е вътрешно присъщ на свободата”, а “единственото мерило за нея са необходимостта, удобството или сигурността” (LS, 105). В рамките на технологичната парадигма цялото благо се свежда до благосъстоянието, изчерпва се с икономическото развитие. В крайна сметка технологията не оставя нищо извън обхвата на желязната си логика и човек всъщност знае – Франциск отново привежда думите на Гуардини – че “в крайна сметка целта на нейния напредък не е нито печалбата, нито благополучието на човешката раса”, а властта и господството “в най-радикалния смисъл на думата” (LS, 108).

Диагнозата на Франциск е, че биполярният модел човек–природа днес е в криза и е отстъпил място на простото *отричане на природата*. Папата подчертава, че подобно на едностранчивия антропоцентризъм, и биоцентризмът е нарушение на биполярния модел и в този смисъл евентуалното му “пускане в обращение” не би решило проблемите, а би създавало нови. Според Берголио решението на глобалните проблеми, на първо място екологичните, ще дойде от разработването на нова, правилна антропология (LS,118).

5. Заключение: от интегрална екология към екологичен грях

В обобщение можем да кажем, че идеите, изложени от Берголио в екоенцикликата “Laudato si” са се оформили под три основни влияния – на йезуитската духовност най-общо, която включва и опит в мисионерството, и традиция в мистичния опит; на теологията на народа, която е свързана по произход с II Ватикански събор, чиито идеи превежда и прокарва на южноамериканска земя, и е ангажирана с това да интегрира националната история и народното благочестие; и най-сетне, третото основно влияние е на философията и теологията на Романо Гуардини.

От началото на понтификата си папа Франциск в различни контексти и по различни начини настоятелно и последователно призовава към едно: цялостна промяна на начина на живот. Пътят, по който такава промяна, такова обръщане, може да се постигне – поне пътят, сочен от Франциск – е евангелизацията. Но евангелизация, по стара йезуитска традиция съчетана с инкултурация (културно приспособяване), т.е., при която Църквата не само проповядва, но и се вслушва в гласа на “Божия народ”, учи се от него. Синодът за Амазония, за който стана дума в началото, е чудесна илюстрация на този подход. Проблемите на Панамазонския регион са социални, икономически, екологични и духовни. За тяхното решаване са нужни дълбоки структурни реформи на съответните общества – реформи на индивидуално и държавно ниво, които обаче не могат да минат без съответното духовно обръщане, реорганизация на частния и обществения живот. Обръщането пък не може да бъде наложено, то трябва да дойде отвътре, като при това – и тъкмо тук е решаващият момент в посланията и на папа Франциск, и на участниците в Синода – традициите, познанията, уменията, опитът на местните народи, които от хилядолетия съжителстват с природата на Амазония, са много полезни. Тези народи имат нужда от помощ, но и те от своя страна могат да помогнат: “За да обнови културното приспособяване на Евангелието в Амазония, Църквата трябва да се вслуша в древната ѝ мъдрост, да върне гласа на възрастните хора, да признае ценността, която се съдържа в начина на живот на местните общества, навреме да спаси от забравя безценните разкази на народите.” (QA, 70).

Ако отправна точка за работата на епископите, участвали в Синода за Амазония, е понятието за интегрална екология, и това е отразено в Предварителния документ, който съдържа насоки и очертава темите на обсъжданията, то в Заключителния документ откриваме, че като резултат от триседмичната работа участниците в Специалната асамблея на епископите излизат с конкретни предложения, сред които и следното:

“Предлагаме да се приеме определение за екологичен грях като действие или бездействие против Бог, против ближния, общността и околната среда. Този грях е против бъдещите поколения и той е налице, когато се извършват дела или се следват навици, с които се замърсява и се нарушава хармонията на околната среда, с които се престъпва принципът на взаимозависимост, унищожават се връзките на солидарност между създанията (вж. Катехизис на Католическата църква, 340-344), накърнява се добродетелта на справедливостта.” (DF 2019, 82)

Появата на понятието “екологичен грях” в този документ не е случайна и няма да остане епизодична. Изглежда, че папа Франциск се отнася сериозно към предложението на Отците на Синода. По-малко от три седмици след закриването на

Събранието, в словото, с което на 15 ноември 2019 г. се обръща към участниците на XX Световен конгрес на Международната асоциация по наказателно право в Рим, папа Берголио съобщава, че обмисля да включи в Катехизиса на Католическата църква “екологичния грях срещу общия ни дом” [10]. Ето как предвиждането на Метол Фере отпреди десетилетия се сбъдва: Латинска Америка днес е автентичен извор на християнска мъдрост и на богословски идеи; след пет века духовна зависимост от Европа, тя пред очите ни се превръща в извор на обновлението на Католическата църква. И това всъщност е съвсем логично, защото в южните, “бедните” части на планетата днес са концентрирани две трети от католическата общност. Синодът за Амазония е убедителен пример за това, че в началото на новото хилядолетие Южна Америка е извор на универсална духовност.

Бележки

[1] Всички документи и подробна информация относно Синода за Амазония са достъпни на сайта: <http://www.sinodoamazonico.va/content/sinodoamazonico/it.html>.

Резюме на български на Заключителния документ на Синода може да се прочете на сайта Vatican News: С. Чалъкова, М. Кавалджиева. Църквата съюзник на Амазония. <https://www.vaticannews.va/bg/vatican-city/news/2019-10/synod-amazonia-zakluchitelendokument.html> (15/02/2020).

[2] Текстът на Предварителния документ е публикуван тук: <http://www.sinodoamazonico.va/content/sinodoamazonico/it/documenti/documento-preparatorio-del-sinodo-per-l-amazzonia.html>.

[3] Числото след запетаята указва главата в текста на Документа.

[4] “Laudato si” засега е единствената “авторска” енциклика на Франциск, защото “Lumen fidei” (Светлината на вярата) от 2013 г. е редактирана, подписана и издадена от името на Франциск, но е добре известно, че текстът е изготвен от предшественика му, папа Бенедикт XVI. Като довършва и издава от свое име “Lumen fidei”, Франциск подчертава приемствеността между своя понтификат и предишния, на папа Бенедикт XVI.

[5] Цифрите в кръгли скоби указват номера на параграфа, от който се цитира.

[6] Документът е достъпен за четене онлайн: https://issuu.com/iglesia.cl/docs/documento_conclusivo_puebla.

[7] Под влияние на теологията на освобождението паралелни теории създават теолози от Африка и Югоизточна Азия. Съществува и ислямска теология на освобождението. Общо за всички тях е, че са критични към наследството на колониализма.

[8] На някои места съм модифицирала превода на М. Методиев в по-буквален “ключ”, който според мен позволява да се открие по-ясно връзката с теологията на народа.

[9] Неслучайно заглавието на книгата, която Ратцингер му посвещава през 1985 г. е “Пътища към свободата. *Неизменното значение* [к.м.–И.М.] на Романо Гуардини” (Wege zur Wahrheit. Die bleibende Bedeutung von Romano Guardini).

[10] “Dobbiamo introdurre – ci stiamo pensando – nel Catechismo della Chiesa Cattolica il peccato contro l’ecologia, il “peccato ecologico” contro la casa comune, perché è in gioco un dovere” (Francesco, papa 2019).

Литература / References

Borghesi, M. 2017. Joge Mario Bergoglio: Una biografia intellettuale. Dialettica e mistica. Milano: Jaca Book.

Colombia: il nunzio Montemayor in Amazzonia, “Sinodo applicazione concreta della Laudato si’” [28 gennaio 2020] // Agenzia SIR (Società per l’Informazione Religiosa). <https://agensir.it/quotidiano/2020/1/28/colombia-il-nunzio-montemayor-in-amazzonia-sinodo-applicazione-concreta-della-laudato-si/> (13/02/2020).

DF: Documento finale [2019]. Sinodo dei Vescovi. Sinodo Speciale per la Regione Panamazzonica. Amazzonia: Nuovi Cammini per la Chiesa e per una Ecologia Integrale. http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20191026_sinodo-amazzonia_it.html (15/02/2020).

DP: Documento preparatorio [2019]. Amazzonia: Nuovi Cammini per la Chiesa e per una Ecologia Integrale. <http://www.sinodoamazonico.va/content/sinodoamazonico/it/documenti/documento-preparatorio-del-sinodo-per-l-amazzonia.html> (13/02/2020).

EG: Апостолическо напътствие Evangelii Gaudium от Светия отец Франциск към епископите, духовенството, богопосветените и миряните, за възвестяването на Евангелието в съвременния свят. Прев. М. Методиев. Католическа Апостолическа Екзархия в България, 2013.

Francesco, papa. 2019. Discorso del Santo Padre ai partecipanti al XX Congresso Mondiale dell’Associazione Internazionale di Diritto Penale. http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/november/documents/papa-francesco_20191115_diritto-penale.html (15/02/2020).

Gutiérrez, G. 1988. A Theology of Liberation. History, Politics and Salvation. Transl. Sister Caridad Inda and J. Eagleson. New York, Maryknoll: Orbis Books.

Ivereigh, A. 2014. Tempo di misericordia. Vita di Jorge Mario Bergoglio. Trad. A. Piccato e L. Serra. Milano: Mondadori (Orig. title: The Great Reformer. Francis and the Making of a Radical Pope).

La Bella, G. 2018. L’America Latina e il laboratorio argentino. // Il cristianesimo al tempo di papa Francesco. A cura di A. Riccardi. Bari, Roma: Laterza: 34–60.

LS: Енциклика *Laudato si'* на Светия отец Франциск, посветена на грижата за нашия общ дом. Прев. М. Методиев. Ред. Т. Николов, о. Петко Вълков. Католическа Апостолическа Екзархия в България, 2015.

Marzano, M. 2018. *La Chiesa immobile: Francesco e la rivoluzione mancata*. Bari, Roma: Laterza.

QA: *Querida Amazonia* [2020]: Esortazione apostolica postsinodale del Santo Padre Francesco al Popolo di Dio a tutte le persone di buona volontà.
http://www.vatican.va/content/francesco/it/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20200202_querida-amazonia.html (15/02/2020).